

Kloferová, Stanislava

Adjektiva v názvech komunikací na Moravě a ve Slezsku motivovaná směrem komunikace

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2008, vol. 57, iss. A56, pp. [161]-170

ISBN 978-80-210-4617-7

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100776>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STANISLAVA KLOFEROVÁ ml.

ADJEKTIVA V NÁZVECH KOMUNIKACÍ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU MOTIVOVANÁ SMĚREM KOMUNIKACE

V současné době se v dialektologickém oddělení Ústavu pro jazyk český digitalizuje bohatý anoikonymický materiál, který byl získán sběrem anketovou metodou v letech 1965–1986 a také přímým terénním výzkumem, jež uskutečnili pracovníci brněnského dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český.

Jedním z mých úkolů v našem projektu je zpracovat pomístní jména obsahující substantivum *cesta*. Jde o pomístní jména označující buď přímo komunikace, např. *Vinohradová cesta* ve Veselí nad Moravou, nebo objekty s nějakým vztahem ke komunikaci, tedy pomístní jména, která dokládají název této komunikace nepřímou, jako je tomu např. u pojmenování pole *Ho Heřmanicky ceste* v Horních Dubňanech na Znojemsku nebo honu *Shnilá až po Hraníční cestu* v Horních Heřmanicích na Třebíčsku. Substantivum *cesta* vystupuje jako označení pro komunikace různého druhu, v řadě případů se užívá pro silnici, úvoz nebo také pěšinu (k apelativním označením některých komunikací v nářečích českého národního jazyka viz BALHAR: 1997, dále též RACKOVÁ: 1995).

Doklady v příspěvku ponechávám v takové podobě, jak byly zapsány do soupisu, získaný materiál do spisovné podoby nepřevádím.

Z nashromážděného materiálu jsem jako podklad pro tento příspěvek vybrala 1 025 pomístních jmen. Výrazně vyšší část excerpt, a to 737, tj. 72 %, tvoří hodonyma sestávající jednak ze substantiva *cesta*, jednak ze shodného adjektivního přívlastku. Až na výjimky, jako jsou např. anoikonyma *Újezdská cesta pod Brodskou* v Šumicích na Uherskohradištsku nebo *Stará domašovská cesta* v Bělkovicích-Lašřanech na Olomoucku, jde o dvojslovná pomístní jména, tedy typu *Chalópská cesta* (doložena z Bohdíkova na Šumpersku). Víceslovná pojmenování komunikací jsou v úzu pro uživatele nevýhodná, což brání většímu rozšíření pojmenování tohoto typu; v soupisu pomístních jmen z Moravy a Slezska se podle očekávání vyskytla výjimečně. V Proskovicích na Ostravsku byla zachycena také označení komunikací *Polní cesta do Bělé od kříže* a *Polní cesta do Bělé přes Vrchy* (podobně i označení *Polní cestička přes Věpustu* v Loukově na Kroměřížsku). V případech těchto popisných pojmenování jde spíše o pomístní jména in statu nascendi a do systému pomístních jmen je zatím nelze zařadit.

Pomístních jmen dokládajících pojmenování komunikace nepřímou, např. *Za Hradeckum cestum* v Otčicích na Opavsku, *Přední díle nad Vinogrunckó cestó* v Němčanech na Vyškovsku nebo *Vracovské cesty pravá strana* ve Vacenovicích na Hodonínsku (ve všech případech jde o názvy polí), jsem získala 288; tento počet odpovídá 28 %. Do rozboru jsem nezahrnula jednoslovná hodonyma ve formě substantivizovaného adjektiva, např. *Mladějovská* z Kunčiny na Svitavsku.

Problematicke hodonym ze sémantického hlediska se v českém kontextu už dříve věnovala Libuše Olivová-Nezbedová, a to v sérii článků o pojmenování cest na území Čech: *Názvy cest a jejich třídění* (OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ: 1968), *Jména cest v Čechách vzniklá ze jmen vlastních* (OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ: 1993), *Jména cest v Čechách vzniklá ze jmen obecných* (OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ: 1994), *Jména cest v Čechách v současnosti a v minulosti* (OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ: 1995) aj. Zaměření mého příspěvku je užší, centrem pozornosti jsou mi adjektivní části hodonym motivované tím, **kam nebo kudy cesta vedla či vede**. Obecně o motivacích spojení adjektiva se substantivem *cesta* při vzniku hodonym jsem pojednala v článku *K adjektivům v názvech komunikací na Moravě a ve Slezsku* (KLOFEROVÁ ml.: v tisku).

Mezi motivacemi, které se při vzniku hodonym v materiále z Moravy a ze Slezska projeví, lze jako nejčastější označit motivaci podle objektu nebo lokality, kam cesta směřuje nebo kudy prochází.

Na druhé místo se v četnosti výskytu řadí pojmenování podle posesivního vztahu, tj. objekt se spojuje s osobou majitele či zřizovatele cesty nebo osobou, která měla nějaký jiný vztah k dané komunikaci. V hojném množství jsou doložena také anoikonyma, v nichž se se substantivem *cesta* spojují adjektiva *starý*, *nový* a *příční*.

Fundujícími základy adjektiv obsažených v pomístních jménech podle toho, kam a kudy komunikace vedla či vede, se stávají jak apelativa, tak propria. V prvním případě se jedná o adjektiva vzniklá

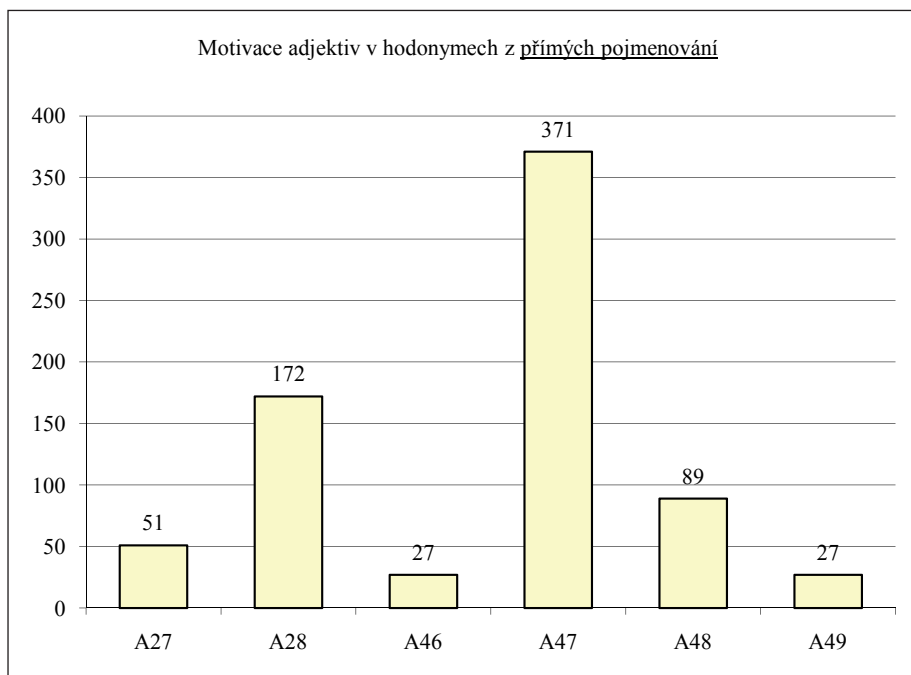
- a) z obecných jmen **terénních forem a přírodních útvarů a porostů** (v doprovodných grafech pod kódem A27 – dle sémantického třídění užívaného v rámci projektu): *Lúcká cesta* v Hluku na Uherskohradištsku nebo *Ho Skalní ceste* v Tavíkovcích na Znojemsku;
- b) z obecných jmen **správních celků, sídlišť a jejich částí** (A46): *Džedžiňsko cesta* v Dolní Lutyni na Karvinsku, *Obecní cesta* např. v Růžené na Jihlavsku, *Studnici* na Třebíčsku a na území dalších katastrů, *Městská cesta* např. v Bohdalcích na Žďársku, *Postřelmově* na Šumpersku a jinde;
- c) z obecných jmen **světských staveb** (A48): *Fabrická cesta* v Kvasicích na Kroměřížsku, *Mlýnská cesta* v Těchově na Blanensku nebo v Popůvkách na Třebíčsku a jinde, *Zámecká cesta* v Policích na Třebíčsku, dále ve Slatině na Novojičínsku a na dalších katastrálních územích;
- d) z obecných jmen **církevních staveb** (A49); zde nejčastěji z dokladů vyplývá, že cesty byly pojmenovány podle kostela nebo fary, k nimž se po nich chodilo:

anoikonyma *Farská cesta* a *Kostelní cesta* vystupují v soupise na celém zkoumaném území; dále pak např. *Kaplová cesta* v Bukovanech na Olomoucku.

Do procesu vzniku pomístních jmen motivovaných směrem či cílem však vstupují častěji adjektiva odvozená z proprií, tedy

- e) z vlastních jmen **terénních forem a přírodních útvarů a porostů** (A28): *Čerňavská cesta* v Markvartovicích na Opavsku vede do lesa s názvem *Čerňavy*, adjektivum v hodonymu *Kozlovová cesta* odkazuje k PJ *Kozlov* (označení pro pole a les v Hustopečích nad Bečvou na Přerovsku), dále pak např. *Zrcadlová cesta* v Olomučanech na Blanensku směřuje do lesa *Zrcadla*;
- f) z vlastních jmen **správních celků, sídlišť a jejich částí** (A47): *Pustiměřská cesta* ve Studnicích na Vyškovsku nebo také v Březině na Vyškovsku, *Rožnovská cesta* v Trojanovicích na Novojičínsku, *Těšínská cesta* v Pazderně na Frýdecku-Místecku.

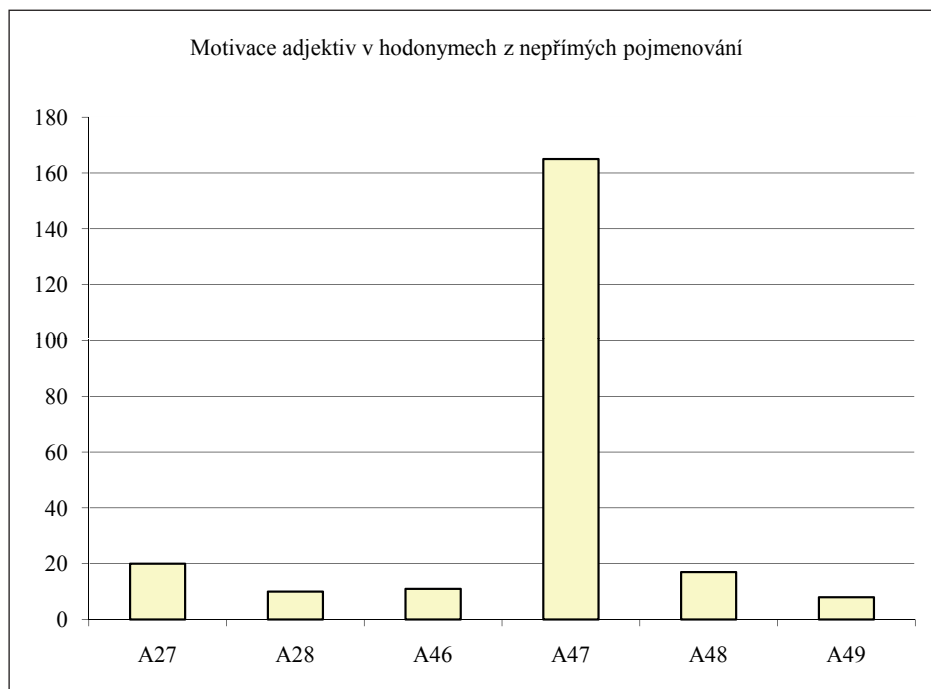
Zastoupení adjektiv v pojmenování komunikací na Moravě a ve Slezsku podle motivace znázorňují následující grafy:

Přídavná jména depropriálního původu se objevují v přímých pojmenováních komunikací v téměř $\frac{3}{4}$ případů. Ve skupině anoikonym v přímých pojmenováních se v 50 % případů vyskytlo adjektivum z **vlastního jména správního celku, sídliště nebo jeho části** (A47), adjektivum z **vlastního jména terénní formy, přírodního útvaru nebo porostu** (A28) pak ve 23 % dokladů. Další motivace

adjektiv lze procentuálně vyjádřit takto: odvozeniny z **apelativních názvů světských staveb** (A 48) představují 12 %, deriváty z **obecných jmen terénních forem a přírodních útvarů a porostů** (A27) 7 %, z **obecných jmen správních celků, sídlišť nebo jeho částí** (A46) a z **apelativních názvů církevních staveb** (A49) pak shodně 4 %.

V nepřímých pojmenováních komunikací se substantivem *cesta* je obdobně nejrozšířenějším motivem pro označení komunikace adjektivem skutečnost, že cesta vede objektem nebo do objektu s **vlastním jménem správního celku, sídliště nebo jeho částí** (A47), vykazuje ho 73 % excerpt ze soupisu:

Výrazná převaha je zde pochopitelná, pole, louky a další objekty se označují vzhledem k objektům většího významu, jímž může být např. silnice vedoucí do obce se sídlem úřadů spíše než polní cesta nebo lesní stezka v rámci obce. Žádná z ostatních druhů motivace adjektiv nepřesahuje výskyt 10 %: odvozeniny z **obecných jmen terénních forem a přírodních útvarů a porostů** (A27) byly zaznamenány v 9 %, z **apelativních názvů světských staveb** (A48) v 7 %, z **obecných jmen správních celků, sídlišť nebo jeho částí** (A46) v 5 %, z **proprálních názvů terénních forem a přírodních útvarů a porostů** (A28) v 4 % a z **apelativních názvů církevních staveb** (A49) v pouhých 3 % excerpt.

Při tvoření přídavných jmen v pomístních jménech vzniklých z apelativních základů se aplikují shodné principy jako v apelativní slovní zásobě. Ty byly již

popsány v základní literatuře, proto není třeba se jimi podrobněji zabývat. Uvedme jen příklady pomístních jmen podle směru komunikace získaných sběrem na území Moravy a Slezska: *Letištní cesta* ve Frýdlantu nad Ostravicí na Frýdecku-Místecku, *Humenská cesta* v Hodoňovicích na Frýdecku-Místecku nebo *Včelínová cesta* ve Slavičíně na Zlínsku.

Převážná většina adjektiv ve zkoumaných pomístních jménech byla odvozena pomocí sufixu *-sk(y)* nebo jeho variant *-k(y)* a *-ovsk(y)*. Tato skutečnost byla vzhledem k tomu, že lze tyto deriváty zařadit do slootovorné kategorie **vztah k místu** (PMČ: 2003), očekávatelná. Jako příklady lze uvést PJ *Pokojovská cesta* v Újezdě na Žďársku (vede do obce Pokojov), PJ *Radkovská cesta* v Bystřici pod Hostýnem na Kroměřížsku (< MJ Radkovy), PJ *Křtinská cesta* v Senetářově na Blanensku a v Hostěnicích na Brněnsku (směřující do Křtin), dále také PJ *Rovinská cesta* doložené z Archlebova na Hodonínsku (tato cesta byla pojmenována podle objektu s PJ Roviny, jenž se nachází na katastrálním území sousední obce Želetice) nebo PJ *Dvorská cesta* ze Stanislavic na Českokotěšinsku (cesta patřila a vedla ke dvoru). Tvoření adjektiv ze zeměpisných jmen s využitím sufixu *-sk(y)* zpracoval podrobně již Vladimír Šmilauer (ŠMILAUER: 1956). Materiál z Moravy a Slezska obsahuje také doklady alternací doprovázejících derivaci adjektiv, a to jak vokalických: *Žďárenská cesta* ve Velenově na Blanensku (< MJ Žďárné), *Boškovská cesta* v Moravských Prusech na Vyškovsku (< MJ Boškůvky), tak konsonantických: *Karviňsko cesta* ve Stanislavicích na Karvinsku (< MJ Karviná), případně jejich kombinaci: *Zuberská cesta* v Bystřici nad Pernštejnem na Žďársku (< MJ Zubří), *Derflická cesta* v Jevíčku na Svitavsku (< hybridní MJ Derflík, to z Dörfles, to z Dorflins, dnes Víška u Jevíčka; podle HOSÁK – ŠRÁMEK: 1970, 174).

Je-li fundující základ odvozovaného adjektiva zakončen na konsonant *c, ě, k*, rozšiřuje se základní podoba sufixu na *-ovsk(y)* (1), nebo se zkracuje na *-k(y)*, někdy v doprovodu alternace *o : e* (2), případně se zkracuje fundující základ (k tomu viz níže). Z excerpovaného materiálu uvedme tyto příklady:

(1) úvoz *Veskovská cesta* v Radíkově na Olomoucku (< MJ Véska), *Šancovská cesta* tamtéž (< PJ Šance, pole);

(2) *Bařická cesta* v Těšnovicích na Kroměřížsku (< MJ Bařice), *Lazecká cesta* v Raduni na Opavsku (< MJ Suché Lazce), *Blatecká cesta* v Bystročicích na Olomoucku (< MJ Blatec), *Barácká cesta* v Olomučanech na Blanensku (< PJ Baráky, les), *Počátecká cesta* v Býkovci na Jihlavsku (< MJ Počátky), *Jenecká cesta* v Brťově-Jenči na Blanensku (< MJ Jeneč), *Telecká cesta* – zde jde o silnici v Nové Říši na Jihlavsku (< MJ Telč).

V případě, že odvozovací základ končí jinou skupinou souhlásek, než bylo uvedeno výše, využívá se opět rozšířené varianty základního sufixu: *Pazderovská cesta*, silnice v Dobré na Frýdecku-Místecku (< MJ Pazderna), nebo dochází k alternaci *o : e*, jako je tomu v případě *Lomenské cesty* v Trojanovicích na Novojičínsku (< MJ Lomná) nebo *Perenské cesty* v Jasenicích na Vsetínsku (< MJ Perná).

Sběr pomístních jmen přinesl z území Moravy a Slezska celou řadu hodonym s adjektivy derivovanými od zkráceného základu. Podrobně o problematice tvoření detoponymických adjektiv v nářečích pojednal Karel Fic (FIC: 1983), jeho postřehy později doplnila Zuzana Hlubinková (HLUBINKOVÁ: 2005). Fic, jenž materiálově vycházel z Hosákova a Šrámkova slovníku Místní jména na Moravě a ve Slezsku (HOSÁK – ŠRÁMEK: 1970, 1980), uvedl, že „krátká adjektiva se tvoří nejčastěji od místních jmen zakončených příponami *-ovice*, *-ice* a *-ín*, méně často od místních názvů zakončených sufixy *-ec*, *-ek*, *-ník*, *-ík*, *-ov*, *-any*, *-ina*, *-ůvka*, *-ná* a ojedinele i ze jmen s jinými sufixy a velmi řídké též od názvů složených“ (FIC: 1983, 212). Mezi adjektivy v doložených hodonymech lze dohledat mj. případ, kdy byl fundující základ zkrácen nejen o sufix *-ovic(e)*: *Budovská cesta* v Častohosticích na Třebíčsku (< MJ Moravské Budějovice). Jako příklady záznamů detoponymických přídavných jmen v soupise lze uvést pomístní jména ze zkrácených základů s těmito sufixy:

-(0):

Pasuňská cesta v Ruprechtově na Vyškovsku (< PJ Pasuňk, les);

-ec(0):

Palhanská cesta ve Vávrovicích na Opavsku (< PJ Palhanec, místní část), *Rakovsko cesta* v Dolním Žukově na Karvinsku (< PJ Rakovec, místní část, potok);

-ic(e):

Bolatska cesta v Bohuslavicích na Opavsku (< MJ Bolatice), *Kozlovská cesta* a *Radslavská cesta* v Tučině na Přerovsku (< MJ Kozlovice, resp. MJ Radslavice), *Milotská cesta* v Ratíškovicích na Hodonínsku (< MJ Milotice), *Mramocká cesta* v Citonicích na Znojemsku (< MJ Mramotice), *Nezdenská cesta* v Bystřici pod Lopeníkem na Uherskohradištsku (< MJ Nezdenice), *Přáslavská cesta* v Doloplazech na Olomoucku (< MJ Přáslavice);

-ín(0):

Kojická cesta v Drysicích na Vyškovsku (< MJ Kojetín), *Prosetská cesta* v Křtěnově na Blanensku (< MJ Prosetín), *Žeběcká cesta* v brněnské městské části Bystřec (< MJ Žebětín);

-k(a) nebo **-k(y)**: *Mukařská cesta* v Batelově na Jihlavsku (< PJ Mukařka, les, louky), *Kozojídká cesta* ve Veselí nad Moravou na Hodonínsku (< MJ Kozojídky);

-ov(0): *Smolecka cesta* v Zábřehu na Opavsku (< MJ Smolkov).

Některé nářeční rysy vykazují také kmeny zkoumaných adjektiv (kontrakce skupiny *-ohu-*, dále zjednodušení souhláskových skupin), ty však byly zpravidla už součástí fundujícího základu. Tak je tomu např. u přídavných jmen z následujících hodonym: *Buslavská cesta* ve Vícemilicích na Vyškovsku (< nář. MJ

Buslavice, to z Bohuslavice), *Bootinská cesta* v Bludově na Šumpersku (< nář. MJ Bootin, to z Bohutín), dále *Čidružská cesta* v Pavlicích na Znojemsku (< nář. MJ Čidružice, to z Ctidružice), *Hoskovská cesta* (< nář. MJ Hoskovice, to z Hostkovice). Přídavné jméno v PJ *Růská cesta*, jež je doloženo z Lomničky na Brněnsku a ze Železného tamtéž, zahrnuje kontrahovanou skupinu *-uhu-*: *růský* < *růzský* < *ruhuzský*, to nář. k *rohozský* (< MJ Rohozec); nelze vyloučit ani možnost derivace uvedeného adjektiva z nářečního MJ, jehož existenci dokládají HOSÁK – ŠRÁMEK: 1980, 374: *růský* < *růzský* (< Růzec), tedy že ke kontrakci došlo už v odvozovacím základu. PJ *Vanecká cesta* z Moravského Krumlova potvrzuje živost starobylého adjektiva k MJ Ivančice (o jeho vzniku podrobně informují HOSÁK – ŠRÁMEK: 1970, 333). Adjektivum v PJ *Dvacecká cesta* z Pavlova na Šumpersku bylo utvořeno ze zkráceného základu názvu obce, který se přiklonil k číslovce *dvacet*; *cesta vede do Vacetína*.

Řidčeji se setkáváme s derivací pomocí jiných sufixů, např. *-n(y)* nebo *-ov(y)*. *Kútná cesta* v Radíkově na Přerovsku byla takto pojmenována vzhledem k tomu, že vede k obci Kouty. Fundujícím základem adjektiva v hodonymu *Hlinská cesta* v Kvasicích na Kroměřížsku se stalo PJ Hlinska. Sufix *-ov(y)* je výhodný v případech, kdy by užití jiného sufixu, např. *-sk(y)*, vytvářelo potíže při výslovnosti vzniklého derivátu, např. u PJ *Mokřová cesta* ze Suchdola na Prostějovsku (< PJ Mokří); lze se jím také vyhnout zkrácení fundujícího základu: adjektivum v PJ *Náhlavková cesta* ve Slatině na Novojičínsku bylo odvozeno z PJ Náhlavek (pole) při zachování celého fundujícího základu, vznik adjektiva pouze doprovází pravidelná alternace *e : o*, zatímco při derivaci přídavného jména v PJ *Javůrská cesta* v Domašově na Brněnsku (< MJ Javůrek) se základ před připojením sufixu zkrátil. Podle lidového výkladu byla *Otavnová cesta* v Hustopečích nad Bečvou na Přerovsku pojmenována podle otavy v jejím okolí; pokud by se však tento výklad přijal, nastaly by potíže při vysvětlení přítomnosti *-n-* před sufixem *-ov(y)*. Ve skutečnosti bylo hodonymum odvozeno z PJ *Otavné nad cestú* (doloženého v téže obci pro pole).

Výzkum přinesl také případ konverzního tvoření adjektiva v pomístním jméně, je jím hodonymum *Bílavská cesta* v Bystřici pod Hostýnem na Kroměřížsku (< MJ Bílavsko).

Obsahuje-li adjektivum v pomístním jméně prefix, bývá tato předpona zpravidla už součástí základu, z něhož bylo adjektivum odvozeno. Tak je tomu např. u přídavných jmen v hodonymech *Nádvřšová cesta* ve Vysokém Poli na Zlínsku (< PJ Nádvřší), *Zárybničná cesta* v Radslavicích na Přerovsku (< PJ Zárybničí), *Podnivská cesta* v Beřichově na Blanensku (< PJ Podniví, les), *Zálipová cesta* ve Lhotce u Litultovic na Opavsku (< PJ Zálipí, pole) nebo *Podkruhová cesta* ve Vysoké na Přerovsku (< PJ Podkruhy, pole). Tvoření pomístních jmen na území Čech, jež se stávají fundujícími základy k takovým adjektivům, se věnoval Milan Harvalík (HARVALÍK: 2004). Adjektivum v PJ *Podzelená cesta* ve Vysoké na Přerovsku (< PJ Podzelení, pole) vzniklo konverzí, došlo zde patrně k přiklonění k deklinačnímu typu pod vlivem analogie s adjektivem *zelený*.

V řadě případů však vstupuje prefix do pojmenovacího procesu až při vzniku adjektiva. Prefixálně-sufixálním způsobem byla utvořena adjektiva v anoikonymech *Přespolní cesta* ve Lhotce na Frýdecku-Místecku, *Podkostelová cesta* a *Zákostelová cesta* v Loukově na Kroměřížsku (cesta začíná pod kostelem, resp. vede za kostelem), *Záhomenská cesta* v Ostrově u Macochy na Blanensku (< PJ Za homny, pole, pěšina) nebo *Zázbovská cesta* v Bohutíně na Šumpersku (< PJ Zbová, les). U přídavného jména v PJ *Mezipřídolová cesta* z Loukova na Kroměřížsku, jež se zformovalo taktéž prefixálně-sufixálním způsobem, se prefix připojil k už prefigovanému fundujícímu základu: pojmenovala se zde komunikace, která se nachází mezi poli Přídoli a Záhulici.

Pojmenovávaná komunikace může také směřovat k obci s dvojslovným, nebo dokonce trojslovným názvem. V takových případech lze podle excerpovaného materiálu pro vznik hodonyma vedle substantiva *cesta* využít buď kompozitum, nebo může vstoupit do pomístního jména adjektivum derivované jen z jedné části dvojslovného, resp. trojslovného oikonyma. Ze Střelice na Olomoucku pochází PJ *Novomlenska cesta* (< MJ Nové Mlýny), podobným příkladem využití složeného adjektiva v hodonymu je i *Staromjejsko cesta* z Karviné (< MJ Staré Město). Jedna z komunikací v Horních Dubenkách na Jihlavsku, jež vede do Horní Vsi, byla pojmenována jako *Hornivecká cesta*; k náležité kompozici zde nedošlo, adjektivní koncovka fundujícího základu prvního členu složeniny se pouze zkrátila, nebyla nahrazena konektem. V téže obci však bylo zachyceno i anoikonymum *Hornická cesta*, v němž se původně složené adjektivum přiklonilo k adjektivu z apelativního základu *horník*. Přídavná jména charakterizující cesty vedoucí k obci Moravská Nová Ves mají v zachycených pomístních jménech nář. podobu *neoveský*, tak v hodonymu *Neoveská cesta* v Dolních Bojanovicích na Hodonínsku. Jen pro doplnění lze poznamenat, že v jiných pomístních jménech, než která se stala podkladem pro tento článek, je obsaženo adjektivum k toponymům Moravská Nová Ves (na Hodonínsku), resp. Nová Ves (na Jihlavsku) ještě v dalších nář. podobách: v PJ pro pole *Noveské dlouhá strana* ve Štěpánově na Olomoucku a v PJ *Novecký kopec* v Batelově na Jihlavsku pro rozsáhlejší areál zahrnující pole, pastviny, zahrady na kopci směrem na Novou Ves.

V materiálu se však objevily častěji případy, v nichž se adjektivum odvozuje pouze z jedné části oikonyma, zpravidla poslední části, např. *Brodská cesta* v Hluku na Uherskohradištsku (< MJ Uherský Brod), *Loděnska cesta* v Moravské Huzové na Olomoucku (< MJ Moravské Loděnice), *Myslovská cesta* v Krahulčí na Jihlavsku (< MJ Horní Myslová), *Susko cesta* v Šumbarku na Karvinsku (< MJ Dolní Suchá).

Při vzniku pojmenování komunikací sehrává často důležitou roli fakt, kam nebo kudy daná cesta vede. Adjektiva v hodonymech se zpravidla derivují od místních nebo pomístních jmen objektů, které jsou pro obyvatele obce důležité; velmi často se tak děje pomocí sufixu *-sk(y)* nebo jeho variant *-k(y)* a *-ovsk(y)*. Odvozují-li se přídavná jména v anoikonymech z apelativních základů, děje se

tak ve shodě s postupy běžnými v apelativní slovní zásobě. Nezřídkým doprovodným jevem derivace adjektiv z propriálních základů je tvoření od zkrácených základů.

Tento příspěvek vznikl v rámci grantového úkolu č. 405/08/0703 Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku II (teoretické a interpretační aspekty).

LITERATURA

- BALHAR, Jan a kol.: *Český jazykový atlas 2*. Praha 1997, s. 326–331 (položky *úvoz a silnice*).
- FIC, Karel: Tvoření detoponymických adjektiv v nářečích na Moravě. In: *Onomastika jako společenská věda: sborník prací z 1. československé onomastické konference (18. – 20. 5. 1982 v Trojanovicích)*. Praha 1983, s. 211–214.
- HARVALÍK, Milan: *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha 2004, s. 63–96.
- HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I*. Praha 1970, 573 s.
- HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II*. Praha 1980, 962 s.
- HLUBINKOVÁ, Zuzana: Poznámka k tvoření detoponymických adjektiv českých nářečí. In: *Acta onomastica*, 2005, roč. 46, s. 51–54.
- HLUBINKOVÁ, Zuzana: Tvoření desubstantivních adjektiv, zvl. ve východomoravských nářečích. *SPFFBU*, A54, 2006, s. 209–215.
- KLOFEROVÁ ml., S.: K adjektivům v názvech komunikací na Moravě a ve Slezsku. Sborník prací z XVII. slovenské onomastické konference Lexika slovenskej onymie – hydronymia, antroponymia, toponymia konané 12. – 14. září 2007 na Pedagogické fakultě Trnavské univerzity (v tisku).
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše: Názvy cest a jejich třídění. In: *Onomastické práce 2*. Praha 1968, s. 121–132.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše: Jména cest v Čechách vzniklá ze jmen vlastních. In: *Naše řeč* 76, 1993, s. 205–210.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše: Jména cest v Čechách vzniklá ze jmen obecných. In: *Naše řeč* 77, 1994, s. 85–91.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše: Jména cest v Čechách v současnosti a v minulosti. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře*. Ústí nad Labem 1995, s. 9–12.
- PLESKALOVÁ, Jana: *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany 1992, 151 s.
- PMČ: *Příruční mluvnice češtiny*. Brno 2003, s. 167–168.
- RACKOVÁ, Marie: Apelativní pojmenování cest v nářečích. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře*. Ústí nad Labem 1995, s. 46–50.
- ŠMILAUER, Vladimír: Tvoření přídavných jmen na *-ský* ze jmen zeměpisných. In: *Naše řeč* 39, 1956, s. 187–214.
- ŠRÁMEK, Rudolf.: *Úvod do obecné onomastiky*. Brno 1999, s. 163.

DIE ADJEKTIVE IN BEZEICHNUNGEN VON VERKEHRSWEGEN IN MÄHREN UND IM TSCHECHISCHEN TEIL SCHLESIENS MIT DER MOTIVATION NACH SEINER RICHTUNG

Im Artikel werden die Adjektive analysiert, die Bestandteile der Flurnamen in Mähren und im tschechischen Teil Schlesiens sind. Es wird die Wortbildung der Adjektive behandelt, die in Bezeichnungen von Verkehrswegen als Prädikat vorkommen. Als die häufigste Motivation ist zu nennen die Bezeichnung des Verkehrswegs nach der Richtung. Für den Artikel sind nur die Flurna-

men ausgesucht worden, die das Substantiv *cesta* ‚Straße‘ enthalten, das auch im Sinne von ‚Landstraße‘, ‚Weg‘, ‚Hohlweg‘, seltener auch ‚Steg‘ benutzt wird. Als Material dienen sowohl direkte Benennungen von Straßen, wie z.B. *Brněnská cesta* ‚Brünner Straße‘, *Mlýnská cesta* ‚Mühlweg‘ als auch indirekte Bezeichnungen in den Belegen mit Flurnamen von Feldern und Wiesen, Gewässernamen usw., wie z.B. Feldbenennungen *Pod Přerovskou cestou* ‚Unterhalb der Prerauer Straße‘ oder *Díle k Herátický cestě* ‚Geteilte Felder zur Straße nach Heraltice‘. Die Adjektive werden am häufigsten mittels des Suffixes *-sk(y)* oder seiner Varianten *-k(y)*, bzw. *-ovsk(y)* gebildet. Die Suffixe werden nicht selten an eine gekürzte Basis angefügt, falls diese proprialer Herkunft ist, wie z.B. bei *Žebětská cesta* (< ON *Žebětín*) oder *Rakovsko cesta* (< FN *Rakovec*). In einigen Fällen erscheinen auch präfixal-suffixale Derivate, wie *Zákostelová cesta* ‚cesta vede za kostelem, die Straße führt hinter der Kirche‘.

Stanislava Kloferová ml.

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

dialektologické odd.

Veveří 97

602 00 Brno

e-mail: kloferova.ml@iach.cz